

Сон Багдановіча

Сімвалы па сваёй вербальна-пісхалагічнай прыродзе надзелены магутным энергетычным патэнцыялам, здатны адкрываць і ўтрымліваць новыя ўзроўні рэальнасці, рэабілітаваць і ўзнаўляць у нашай свядомасці мінулы гістарычны рэчаіснасць...

Максім Багдановіч увайшоў у беларускую літаратуру найперш як паэт-сімваліст. Ён стварыў цэлую галерэю яркіх нацыянальных вобразаў-сімвалаў, якія трымаў увайшоў у светапоглядную прастору беларуса. Прыгадаем толькі самыя знакі-сімвалі: «І тэа, забыўшыся, рука, / Заміж персідскага ўзора // Цяло радзімы вясёлкі», «Старадаўня Літоўскай Пагоні // Не разбіць, не спыніць, не стрываць», «Зорка Венера ўзыходзіла над зямлёю // Светлыя згадкі з сабой прыняла...», «Народ, Беларускі Народ! // Ты — цёмны, сляпы, быццам кроў».

Вядомы заходні філосаф і псіхолог Э. Фром выказаў наступную слушную думку над гэтым сімвалам: «Мова сімвалаў — гэта такая мова, з дапамогай якой унутраны перажыванні і думкі набываюць форму выразна адчуальных падзей знешняга свету. Гэта мова, логіка якой адрозная ад той логікі, па законам якой мы жывём у дзённым часе, логіка, у якой галоўнымі катэгорыямі з'яўляюцца не час і прастора, а інтэнсіўнасць і асацыяцыянасць. Гэта адзіная ўніверсальная мова, якую выпрацавала чалавечства, адзіная для ўсіх культур ва ўсёй гісторыі. Гэта мова са сваёй асабістай граматыкай і сінтаксісам, які трэба разумець, калі жадаеш разумець сэнс міфаў, казак і сну».

У канцэптуальнай паэзіі М. Багдановіча існуе шмат значных і вызначальных вобразаў-сімвалаў, якія актыўна працуюць на вылучэнне ідэяна-мастацкай формы творчасці паэта, яго ўнутранага светаадчування і светасузірання, для разумення і ўспрымання яго поглядаў на жыццёвыя, гістарычныя, сацыяльна-грамадскія і эстэтычна-мастацкія працэсы. З такіх вобразаў-канцэптаў у лірыцы М. Багдановіча — сімвал сну. Ён пранізвае амаль усю паэзію творцы і з'яўляецца адным з галоўных стылізаваных канструктаў яго паэтычна-мастацкай, сэнсавызначальнай і светапогляднай паэзіі. Сон для паэта не толькі найбольшым унутраным рухавікам мадэлі-сублімацыі свету, выражэнне глыбока-інтымных пачуццяў і думак, але і вызначальны канцэпт, дамінаючы агульнае адчуванне жыцця.

Так, у адным з ранніх вершаў, трынаццаці «Мая душа» (1910), паэт выразна тлумачыць спецыфіку і прыроду сваёй паэтычнай жарсці, творчага натхнення.

Мая душа, як ястраб дзікі,
Што рвецца ў неба на прастор,
Вартуе вольных птушак кроўкі, —
Мая душа, як ястраб дзікі.
Учорні іх, страпе ваякі,
Свой сон, імёны да вышай гор, —
Мая душа, як ястраб дзікі,
Што рвецца ў неба на прастор!

Апантааная думка-мара паэта імкнецца як мага хутчэй скінуць, страціць з сябе свой

Работа Аляксандра Марыніна «Вераніка і Максім», 1991 г.

сон, гэта значыць меланхалічны, наіўны погляд на свет, і ўбачыць гэты свет з прасторы вышай гор, адчуць яго ва ўсёй шматлікай кантраснасці і выразнасці.

У тым жа 1910 годзе М. Багдановіч публікуе верш «Мне сінілася». Малады паэт пачынае выразна разумець складанасць задачы страціць з сябе сон дум, бо чым «Усё вышэй і вышэй я на гору ўзбіраўся, // Тым усё халадней мне й маркотней было», заўважэ ён у вершы «Мне сінілася». Сон тут атрымлівае іншае сэнсавое значэнне, як бы дапамагае раскрыць гармонію і прыгажосць свету.

Паэт асэнсоўвае, што пазбаўленне ад сну дум — няўлоўная праца сэрца і розуму творцы, якая ніколі не можа быць поўнацэнна і спаленная, спасцігнутая мысленнем і нават навуцамі. Між тым якая тонкая энергетыка гэтай соннай быццям працы душы толькі і стварае з яго паэта.

Вельмі ўдала «высвечвае» гэтае сублімацыйнае пераставарэнне рэчаіснасці М. Багдановіч у вершы «Да вагітнай» (1912), дзе месца цэнтральнага вобраза займае працэс, вышыванне дзіцяці. Паэт стварае духоўна-сакральны вобраз жанчыны, якая перажывае салодка-мройны момант выплывання ў ёй плоду.

Дзіцё, што ў коласе зярна,
Пад сэрцам у цябе ўсё сее,
І сэрца цёмнае святлее,
І чырвоны робіцца яно.
Ужо нічога ў ім няма,
Адно ёсць — рупнае каханне,
Салодка-соннае баханне,
Салодка-сонная дума.

Гэтыя ж нябесныя пачуцці «салодка-соннае баханне, салодка-сонная дума» вельмі блізка перадаюць працэс выплывання вершанага радка. Эпітэт сонная набывае тут містэрыяльную афарбоўку, перадаючы звышрацыянальны, звышэмацыйна-аналітычны стан душы і цэла адукацыйна, а метафарычна паказвае стан душы цяжарнага вершана паэта. Момант такога сну-існавання ўяўляецца божай ласкай, падарункам лёсу і разам з тым — цяжкім дырготка-адказным абавязкам перад усім існам. Менавіта такі сон прыдачынае

прастору сусветнага палядвання прасторы і часу, залучаючы зямное і нябеснае ў адзіную містэрыю пражывання. Такім ж творча-натхняльнаму характару праяўлення сну прысвяціў радкі рускі паэт-сімваліст А. Блок: «В кабаках, в переулках, в извивах, // В электрическом сне, наяву // Я искал бесконечно красивых // И бессмертно влюблённых в молву».

Калектыўнае падсвядомае, старажытны хаос, платонаўскі Эрас, які варушыцца і жыве ў душы кожнага з нас і як бы дрэмле і бачыць свае сны, прафанны чалавек амаль не ўсведамліва і слаба разумее, і толькі талент паэта праз яго магію-здольнасць уяўлення здольны выхопліваць яркія вобразы з гэтай містэрыі вечнага жыццятварэння.

Выдатна готую маію М. Багдановіч зафіксаваў у знакамітым вершы «Слуцкія ткачыхы» (1912). Прыгонныя дзяўчаты, неўсведамлена, праз майстэрства працы, менавіта соннаю рукой дакраюцца да глыбінных пластоў існавання свайго роду, народа, ткучы заміж персідскіх арнаменту і сімвалаў узор радзімы вясёлкі.

Канцэпт-сімвал сну быў генералізуючым таксама для выяўлення сацыяльна-грамадскай пазіцыі М. Багдановіча. Ён не мог мірыцца з гаротным і абяздоленым існаваннем сваёй Радзімы, якая, на яго думку, заснула глыбокім сацыяльна-летаргічным сном. Сваім паэтычным крокам мастак лічыў задачу абуджэння і адраджэння роднага краю, які ў вобразным свеце — нібы тыя русалкі з верша «Над возерам» (1909), той жа самамбул ці вадзянік з аднайменных вершаў 1913-га і 1909 года.

Над вадой ля берага ціха сніць асока,
Ды лаза зялёная жаліцца-шуміць,
Хвалі ціха коціцца і бігуць далёка, —
І ўсё навокала сном адвечным спіць.

Вучоныя нейрапсіхалогі вызначылі карысць сну для працы мозгу: сон кантралюе, што і як мы запамінаем. Наша памяць фарміруецца не так, каб магчыма было прыгадаць мінулае, але і каб з дапамогай папярэдняга досведу палепшыць выкананне розных задач у будучыні. Гэта значыць, што падчас здаровага сну ідзе праца па перапрацоўцы назапашанага за дзень досведу. Ці не ідэнтычную ролю сну памяці для беларускага народа раскрылі М. Багдановіч у вершы «Пагоня» (1917)?..

Толькі ў сэрцы трывожным пачую
За краіну радзімую жах, —
Успомню Вострую Брану святую
І ваяку на грозных канях.

Узвільчанае эмоцыяў страху дазваляе творцу знайсці і вяршынную форму сублімацыі — нацыянальнаму святленню — Вострую Брану святую, якая і павінна кандэсавача ў сабе найвышэйшую ступень гістарычнай і божай адказнасці ў душы беларусаў за свой край і народ.

Вось такія нацыянальныя сон памяці, дзе «ўсё лятуць і лятуць тыя коні, // Срэбнай збруй далёка грывацца...».

Ігар ШАЛАДОНАЎ

Віктар ШНІП Сусвет Максіма

упала з нябёсаў сняжынка
як белы вясёлка з аянкі
што ў руках твайго анёла
якому ты стварыў сусвет
у якім у цэнтры Паззія
як сонца

упала з нябёсаў сняжынка
як з вершы твайго рыфма
і верш стаў белым
як воблака
як завіруха
у вулках старога Вільні
на якой ты ідэш
да Сабора Святой Ганны
каб пазбыцца
горычкі цёмных дум

упала з нябёсаў сняжынка
як белая нушчынка з вішні
як белы аганёк
якому было сумна ў нябёсах
без цябе

а ў лесе маркотны лясун
слухае
як стары вадзянік у рацэ
сунілае русалак
што ў срэбных сецях
забылаці свае косы
і цяпер чакаюць
авратавання
ад самотнага Паэта
і ты ідэш да русалак
малады і закаханы
каб вызваліць іхнія косы
і скажы маркотнаму лясуну
што жыццё цудоўнае
як лес сасновы
дзе кувалё басконца зязюля

і лямі мы з табой срод
зорак
і ў кожнага з нас ёсць свая
Вераніка
і свой цяцаток радзімы
вясёлка
і Вільня і песні жалыбы і гнэву
і вера што прыйдзе аясна
і мы не цёмны і не сляпы
і наш Страцім-лебедзь
мае наівакаў
і плыве праз вечнасць наш
Ноеў каўчэз
у якім заўсёды будзеш ты
і наш сусвет
дзе вострая брама святая
дзе ваякі на грозных канях
не даюць нам чужынцамі
быць
і ніколі іх анікому
не разбіць не спыніць не
стрымаць

і зорка Венера ўзыходзіць
высока над роднай зямлёю
каб ты бачыў яе і ў расстанні
каб ты бачыў яе
і ў далёкім краі
калі днём не пралятаць
залатымі агнём
ля сіняй бухты
як на краі свету
на краі твайго жыцця
якое вечнае
як зорка Венера
як Беларусь

Анонс

Класік усміхаецца

Хрэстаматыйнае, цэльнае ўспрымання жыцця і творчасці класіка нацыянальнай літаратуры афарыстычна-ёміста складана ў словах А. Бачылы «Максім Багдановіч. Гонар і боль беларускага народа», якія з акустычным эфектам рэверберацыі раззішліся па многіх рэпрэзентатыўных тэкстах, прысвечаных паэту.

Так сталася, што традыцыйнаму вобразу «песняра чыстае красы» (А. Луцкевіч), зафіксаванаму майстрам выяўленчага мастацтва і скульптуры, як найлепш пасае не ўсмешка (такіх выйў папросту няма), а шырока растыражываны мастакамі засяроджанасць, задумненнасць, пакутніцкі выраз твару.

Асоба М. Багдановіча, прадстаўлена я ўспамінах сучаснікаў, найперш паплекніцаў па беларускай справе, спрацоўвала на міфалізацыю вобраза ў запамінальным мінурым гучанні. Такі працэс быў лагічны для таго часу, калі запатрабаванымі для грамадства становіліся новыя біяграфіі падвэйнікаў і пакутнікаў за свой народ.

У выніку перад намі ў многім міфалізаваны жыццёлік, вытрыманы ў канонах народнага спачування да нятодаў, што выпалі на долю паэта, багата інтэрпрэтаваную стараннямі нашчадкаў у

каардынатах любові і захаплення асобай і творчасцю вечна маладога творцы.

Аўтар гэтага артыкула ўзяўся прадставіць М. Багдановіча ў парадзіме актуальнага абнаўлення цікавасці да культурнай спадчыны. Новае прагнутае літаратурнай класіцы сёння ўжо не можа задавальняць традыцыйнымі «мармурова-бронзавымі» падыходамі. Усё больш запатрабаванымі становяцца раней малавядомыя, факультатывныя «жывінкі», здольныя прадставіць творцу ў арэале звычайнай, прыгальтанай чалавечай абаяльнасці, і тым самым паширыць дыяпазон сучаснага асэнсавання, наблізіць паэта да шырокай аўдыторыі, прастымуляваць дыскусійнасць даследчыцкага бачання.

Ці ўсмехаўся М. Багдановіч? Вядома ж, так — і ў жыцці, і ў творчасці. Пра гэта сведчыць яго спадчына, такую думку падмацоўвае і новая знаходка. Нечаканымі грані творчай рэалізацыі класіка літаратуры на аснове малавядомых і новых фактаў пры шырокім кантэкстуальным вырашэнні будучы прадстаўлены ў снежаньскім нумары часопіса «Полымя».

Мікола ТРУС